

STRATEGIJA UPRAVLJANJA Z RJAVIM MEDVEDOM (*Ursus arctos*) V SLOVENIJI

VSEBINA:

I. Namen strategije

II. Temeljna izhodišča in cilji strategije

III. Pravna izhodišča

1. Pravni predpisi, ki določajo varstvo medveda v Sloveniji
2. Mednarodni dogovori, ki določajo varstvo medveda
3. Predpisi Evropske unije, ki določajo varstvo medveda

IV. Rjavi medved – dejstva pomembna za razumevanje strategije

1. Zgodovinska dejstva
2. Naravne danosti
3. Podatki iz biologije in ekologije rjavega medveda
4. Ogroženost rjavega medveda v Sloveniji
5. Rjavi medved – človek in njegovo premoženje
6. Pregled in analiza odvzemov medvedov iz narave v zadnjih petih letih
7. Stanje glede krmljenja medvedov

V. Ukrepi varstva in sožitja rjavega medveda s človekom

- 1. Območja rjavega medveda v Sloveniji glede na stopnjo varovanja**
- 2. Izhodišča za določanje ukrepov varstva in sožitja rjavega medveda s človekom**
 - 2.1. Monitoring rjavega medveda
 - 2.2. Izhodišča za odvzem medvedov iz narave
 - 2.2.1. Opredelitev odvzema
 - 2.2.2. Načrtovanje odvzema
 - 2.2.3. Dovoljevanje odvzema
 - 2.2.4. Izvajanje odvzema
 - 2.2.5. Obseg in razporeditev odvzema medvedov iz narave
 - 2.2.6. Odvzem medvedov v nasprotju s strategijo, načrti, dovoljenji
 - 2.3. Izhodišča za krmljenje medvedov
- 3. Ukrepi varstva in sožitja rjavega medveda v različnih življenjskih območjih**
 - 3.1. Ukrepi varstva in sožitja rjavega medveda s človekom v osrednjem območju**
 - A. Odvzem medvedov iz narave
 - B. Krmljenje medvedov
 - C. Lokalno prebivalstvo ter raba in dejavnosti v smislu sožitja medveda s človekom:
 - C.1. Lokalno prebivalstvo
 - C.2. Kmetijstvo
 - C.3. Gozdarstvo
 - C.4. Turizem, rekreacija, nabiralništvo gozdnih sadežev

C.5. Gradnja infrastrukturnih in drugih objektov ter njihova uporaba

C.6. Dejavnosti vojske in policije

3.2. Ukrepi varstva in sožitja rjavega medveda s človekom v robnem območju

A. Odvzem medvedov iz narave

B. Krmljenje medvedov

C. Lokalno prebivalstvo ter raba in dejavnosti v smislu sožitja medveda s človekom:

C.1. Lokalno prebivalstvo

C.2. Kmetijstvo

C.3. Turizem, rekreacija, nabiralništvo gozdnih sadežev

C.4. Gradnja infrastrukturnih in drugih objektov ter njihova uporaba

3.3. Ukrepi varstva in sožitja rjavega medveda s človekom v prehodnem območju

A. Odvzem medvedov iz narave

B. Krmljenje medvedov

C. Lokalno prebivalstvo ter raba in dejavnosti v smislu sožitja medveda s človekom:

C.1. Lokalno prebivalstvo

C.2. Kmetijstvo

C.3. Turizem, rekreacija, nabiralništvo gozdnih sadežev

C.4. Gradnja infrastrukturnih in drugih objektov ter njihova uporaba

3.4. Ukrepi varstva in sožitja rjavega medveda s človekom v območju izjemne prisotnosti medveda

A. Odvzem medvedov iz narave

C. Lokalno prebivalstvo ter raba in dejavnosti v smislu sožitja medveda s človekom

C.1. Lokalno prebivalstvo

VI. Mehanizmi za izvajanje ukrepov varstva in sožitja rjavega medveda s človekom

1. Sistem izplačevanja odškodnin

2. Subvencije kmetijske dejavnosti

3. Mednarodna sredstva

4. Zavarovana območja narave

5. Sredstva obveščanja javnosti, ki objektivno informirajo ljudi

VII. Vključevanje Slovenije v mednarodna prizadevanja za ohranitev rjavega medveda

STRATEGIJA UPRAVLJANJA Z RJAVIM MEDVEDOM (*Ursus arctos*) V SLOVENIJI

I. Namen strategije

Sodobna strategija upravljanja z živalmi prosto živečih mora izhajati iz znanstveno utemeljenih ekoloških izhodišč in delovati s premišljenimi med seboj dopolnjujočimi zakonodajnimi in upravnimi ukrepi na kulturnem, sociološkem in gospodarskem področju z namenom ohraniti prosto živeče živali in njihovo naravno življenjsko okolje, omogočiti živalim življenje, ki jim v naravi pripada ter zagotoviti vse različne koristi, ki jih lahko pričakuje človek od tega dela žive narave. Da bo strategija uspešna, morajo biti ukrepi, ki izhajajo iz strategije, prilagojeni ekološkim danostim okolja in zgodovinsko pogojenim socialno ekonomskim razmeram v Sloveniji.

Namen strategije upravljanja z rjavim medvedom (*Ursus arctos*) v Sloveniji je določiti cilje, usmeritve in ukrepe varstva vrste in njenega življenjskega prostora ter ukrepe, ki omogočajo sožitje človeka z medvedom.

II. Temeljna izhodišča in cilji strategije

Za razliko od nekdanj običajnega in danes že preživetega upravljanja, se sodobno, na ekoloških izhodiščih utemeljeno upravljanje s prosto živečimi vrstami ne sme omejevati samo na živalske vrste ali celo samo na majhen del teh vrst ločeno od vsega, kar v naravi tem vrstam omogoča njen obstoj. Sodobno upravljanje mora namreč zajeti prav vse živalske in rastlinske vrste, ki so po naravi povezane v določene življenjske skupnosti, v tesni medsebojni povezavi in soodvisnosti v prostoru. Pri takšnem celostnem obravnavanju vsi ukrepi sodobnega upravljanja skušajo upoštevati naravne zakonitosti, ki v življenjskih skupnostih določajo in uravnavajo razmerja in odnose med posameznimi vrstami, posameznimi deli teh življenjskih skupnosti.

Uveljavitev na ekosistemskih izhodiščih utemeljenega sonaravnega upravljanja s prosto živečimi živalmi in njihovim življenjskim okoljem v vsakdanji živi praksi pa bo morala omogočiti napredna zakonodaja, ki upošteva sodobna dognanja ekološke znanosti.

Rjavi medved – živo bitje in biološka vrsta

- Medvedu, kot drugim prosto živečim rastlinskim in živalskim vrstam na ozemlju Slovenije iz ekoloških in etičnih razlogov pripada pravica do življenja.
- Velike zveri, med katere sodi medved, so pomembna sestavina biotske raznovrstnosti – same po sebi in zaradi vloge, ki jo imajo v vrhu prehranjevalne piramide.

Rjavi medved – človek

- Rjavi medved je živalska vrsta, ki potrebuje velik življenjski prostor in živi tudi na prostoru, kjer živijo ljudje. Prostora, kjer človek ni prisoten, skorajda ni. Medvedov plen so lahko tudi domače živali, potencialno je lahko nevaren človeku. Varovanje in ohranitev medveda sta zato možna le ob sožitju s človekom in zagotovitvijo ukrepov, ki to omogočajo.

Cilji strategije so :

*** dolgoročno ohraniti vrsto rjavega medveda v Sloveniji, vključno z njenim življenjskim prostorom in**

*** zagotoviti sožitje človeka z medvedom.**

III. Pravna izhodišča

1. Pravni predpisi, ki določajo varstvo ali vplivajo na varstvo medveda v Sloveniji

- **Nacionalni program varstva okolja, sprejet v Državnem zboru l. 1999 (Ur. l. RS, št. 83/99)**

Nacionalni program varstva okolja, ki temelji na osnovi 47. člena Zakona o varstvu okolja, določa aktivnosti na področju varstva okolja in trajnostne rabe naravnih dobrin za obdobje najmanj 10. let. Na podlagi analize okoljskih problemov ter z upoštevanjem strateških prednosti Slovenije v evropskem prostoru so določeni štirje prednostni cilji: izboljšanje stanja vodnega okolja, uveljavitev sodobnih oblik ravnanja z odpadki, **ohranjanje biotske raznovrstnosti** in genskih virov ter krepitev inštitucij varstva okolja na vseh ravneh. Za ohranjanje biotske raznovrstnosti sta določena dva specifična cilja in sicer: **preprečiti zmanjševanje biotske raznovrstnosti na ravni ekosistemov (in habitatnih tipov), vrst (in habitatov) ter genomov (in genov) in preprečiti nadaljnje ogrožanje naravnega ravnovesja zaradi neustreznega izkoriščanja živalskih in rastlinskih vrst.** V nacionalnem programu je določeno, da se v skladu z njim morajo dopolniti nacionalni programi oz. strategije na področjih posameznih dejavnosti, ki vplivajo na okolje ter za posamezne sestavine okolja. Nacionalni program varstva okolja se v delu, ki se nanaša na ohranjanje biotske raznovrstnosti, uporablja kot **Nacionalni program varstva narave**. Živalske vrste, vključno z rjavim medvedom, so obravnavane kot sestavine biotske raznovrstnosti.

- **Zakon o ohranjanju narave (Ur. l. RS, št. 56/99)**

Zakon o ohranjanju narave v okviru ohranjanja biotske raznovrstnosti določa splošno varstvo vseh prostoživečih rastlinskih in živalskih vrst in sicer prepoveduje zniževati število rastlin ali živali posameznih populacij, ogrožati njihove habitate ali slabšati njihove življenjske razmere do take mere, da je vrsta ogrožena (14. čl.).

V primeru, da je vrsta ogrožena, sprejme Vlada akt o zavarovanju vrste (81.čl.). Zakon predpisuje tudi, da Vlada določi ekološko pomembna območja, ki so med drugim habitati ogroženih ali mednarodno varovanih vrst in zagotovi njihovo varstvo (32. čl.). Zakon določa

ukrepe in mehanizme za varstvo območij, ki so pomembna za ohranjanje biotske raznovrstnosti (31.čl, 45. – 53.čl., 84. – 90.čl.).

Glede škode, ki jo povzročijo živali zavarovanih vrst, je v primeru, da nastanka škode ni mogoče preprečiti s preventivnimi zaščitnimi ukrepi za obvarovanje premoženja, možen ukrep tudi redčenje populacij zavarovanih vrst, kar določi minister (92.čl.).

- **Uredba o zavarovanju ogroženih živalskih vrst (Ur. l. RS, št. 57/93)**

Rjavi medved je v Sloveniji zavarovana vrsta. Vsakršen poseg v naraven razvoj vrste je prepovedan, vendar lov na medveda izjemoma lahko dovoli minister pristojen za kmetijstvo in gozdarstvo (5.čl.). V 6. in 7.čl. uredbe je dopuščena izjema tudi za druge posege v naravni razvoj medveda, kadar gre za strokovno utemeljene razloge ali kadar je to neizogibno potrebno iz ekoloških, gospodarskih ali higiensko-sanitarnih razlogov. Glede na to, da je po Zakonu o varstvu, gojitvi in lovu divjadi ter upravljanju lovišč (Ur. l. SRS, št. 25/76) opredeljen kot lovna vrsta, lahko dovoljenje za tovrstne posege izda minister pristojen za kmetijstvo in gozdarstvo.

- **Zakon o gozdovih (Ur. l. RS, št. 30/93)**

Zakon ureja varstvo, gojenje, izkoriščanje in rabo gozdov ter razpolaganje z gozdovi kot naravnim bogastvom s ciljem, da se zagotovi trajno in optimalno delovanje gozdov kot ekosistema ter uresničevanje njihovih funkcij. Podlaga za gospodarjenje z gozdovi so **Program razvoja gozdov v Sloveniji** (Ur. l. RS, št. 14/96) in načrti za gospodarjenje z gozdovi; načrti za gospodarjenje z gozdovi so gozdnogospodarski načrti območij in gospodarskih enot, gozdnogojitveni načrti ter lovskogojitveni načrti območij (6. čl.). Z načrti za gospodarjenje z gozdovi se določijo pogoji za usklajeno rabo gozdov in poseganje v gozdove ter gozdni prostor, potreben obseg gojenja in varstva gozdov, najvišja možna stopnja njihovega izkoriščanja ter pogoji za gospodarjenje z živalskim svetom (8. čl.). Gozdovi, ki v zaostrenih ekoloških razmerah varujejo sebe, svoje zemljišče in nižje ležeča zemljišča, in gozdovi, v katerih je izjemno poudarjena katera koli druga ekološka funkcija (hidrološka, biotopska oziroma klimatska), se razglasijo za varovalne gozdove (43. čl.).

- **Zakon o varstvu, gojitvi in lovu divjadi ter o upravljanju lovišč (Ur. l. SRS, št. 25/76, 29/86).**

Za divjad se štejejo s tem zakonom (3. člen) določene prosto živeče divje živali, ki so bile, ki so ali ki lahko postanejo predmet lovista. Divjad, kot del živalskega sveta, je državna lastnina in kot dobrina javnega pomena uživa posebno, s tem zakonom določeno varstvo.

Osnovno načelo zakona je, da je vsa divjad, ne glede na vrsto, velikost itd., enako pomembna v prostoru in da vsaka divjad zasluži določeno zaščito. Zato zakon ne govori več o zaščiteni in nezaščiteni divjadi, saj praktično vsa divjad uživa določeno zaščito, le obseg in oblike te zaščite so različne.

Posebna ureditev velja za medveda (13. člen, 2. odstavek), ki ga je dovoljeno loviti od 1. oktobra do 30. aprila in sicer na območju, ki ga določi minister pristojen za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, izven tega območja, pa ga je dovoljeno loviti vse leto. Zakon predvideva tudi izjeme od teh pravil in sicer v obeh smereh. To je v smeri krajšanja lovne dobe, prepovedi lova in obratno. Pri tem velja pravilo (11. člen), po katerem v prosti naravi ni dovoljeno znižati števila nobene vrste divjadi do take mere, ki bi ogrožala njen obstoj; število samo ni določeno, ker je odvisno od vrste divjadi in okolja v katerem biva. Zakon pa še določa (14. člen), da so možne izjeme v primeru zatiranja nalezljivih bolezni, zaradi preprečitve škode, za raziskovalne namene ali zaradi drugih splošnih potreb.

- **Odredba o območju v SR Sloveniji, na katerem je medved zaščiten (Ur. l. SRS, št. 29/66)**

Določena je meja območja, pretežno na Notranjskem in Kočevskem, na katerem je medved zaščiten. (V skladu z lovsko zakonodajo se medved lovi v času lovne dobe, če je tako dovoljeno z odločbo ministra za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano).

- **Zakon o kmetijstvu (Ur. List RS, št. 54/00)**

Zakon v 30. členu opredeljuje območja z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost (območja s posebnimi naravnimi omejitvami-območja, kjer je ohranjanje kmetijske dejavnosti potrebno za okolju prijazen razvoj podeželja in ohranitev kulturne krajine), v 31. členu podpore okolju prijazni kmetijski dejavnosti (zagotavljanju kmetijske biotske raznovrstnosti; ohranjanju in spodbujanju okolju prijaznih tehnologij v kmetijski dejavnosti, ohranjanju okoljsko občutljivih območij ter preprečevanju zaraščanja kmetijskih zemljišč. Za ohranjanje kmetijske biotske raznovrstnosti minister objavi seznam avtohtonih sort kmetijskih rastlin in pasem rejnih živali ter na osnovi njihove ogroženosti za vsako avtohtono sorto kmetijskih rastlin in pasmo rejnih živali odredi ukrepe njihovega ohranjanja in obvezne genske rezerve in v 93. členu javno službo genska banka.

2. Mednarodni dogovori, ki določajo varstvo medveda

- **Konvencija o varstvu prosto živečega evropskega rastlinstva in živalstva ter njihovih naravnih življenjskih prostorov - Bernska konvencija** (Zakon o ratifikaciji Konvencije o varstvu prosto živečega evropskega rastlinstva in živalstva ter njihovih naravnih življenjskih prostorov, Ur. l. RS, MP št. 17/99)

Cilji konvencije so ohranitev evropskega prostoživečega rastlinstva in živalstva ter njihovih naravnih življenjskih prostorov. Rjavi medved je vključen med vrste dodatka II, ki zajema zelo ogrožene živalske vrste. Določbe 4. člena omenjene konvencije med drugim obvezujejo pogodbenice k ohranitvi življenjskih prostorov posebej tistih prosto živečih živalskih vrst, ki so uvrščene na dodatek II. Poleg tega se od pogodbenic zahteva posebno varstvo vrst, navedenih v dodatku II, pri čemer so v 6. členu med drugim prepovedane vse oblike namernega lovljenja in zadrževanja ter namernega ubijanja. V 9. členu je določeno, da lahko vsaka pogodbenica uveljavi izjeme k določbam omenjenih členov, vendar pod pogojem, da ni nobene druge zadovoljive rešitve in da ta izjema ne bo ogrozila preživetja zadevne populacije. Slovenija je v skladu z 9. členom uveljavila izjemo glede varstva rjavega medveda, volka in risa.

Na osnovi Bernske konvencije je pod okriljem Sveta Evrope pripravljen **akcijski načrt za varstvo rjavega medveda v Evropi (Swenson, J.E.&all : Action Plan for the Conservation of the Brown Bear in Europe (Ursus arctos), Nature and environment, No. 114, Council of Europe Publishing, Strasbourg : okt. 2000)**. Za Slovenijo je predviden naslednji akcijski načrt:

4.1.1.: Izdelati akcijski plan na podlagi sprejete Bernske konvencije.

4.1.2.: Osnovati državno telo za upravljanje z rjavim medvedom in izdelati načrt za upravljanje (države, ki si delijo skupno populacijo medveda izdelajo načrte upravljanja z medsebojnim sodelovanjem).

4.1.3.: Zaščititi medveda z zakonom. Medved naj ima status lovne divjadi le v primeru, ko gre za dokazano vitalno populacijo in je lov uporabljan le za dosego ciljev, ki so opredeljeni z načrtom upravljanja.

4.3.1.: Identificirati področja s trenutno in potencialno možno navzočnostjo medveda, glede na primernost in pomembnost potencialnih habitatov za upravljanje z medvedom.

- 4.3.2.: Opredeliti, ohranjati in ponovno vzpostavljati povezave (koridorje) med razdrobljenimi populacijami.
- 4.3.3.: Oceniti vpliv obstoječih in načrtovanih infrastrukturnih objektov na medvedje habitate ter možne blažilne ukrepe na njihove negativne vplive.
- 4.3.4.: Nadzirati ali prepovedati škodljive človekove vplive v osrednjem življenjskem območju medveda in na območjih koridorjev.
- 4.3.4.: Izdelati sistem povračila škode, ki jo povzroči medved.
- 4.4.1.: Povezati sistem povračila škode z vlaganjem v preventivne zaščitne ukrepe na posameznih kmečkih gospodarstvih oz. pri živinorejcih.
- 4.4.2.: Nadzorovati in usmerjati lov, kjer je ta dejavnost uporabljana kot eno izmed orodij za doseg ciljev v populaciji rjavega medveda.
- 4.4.3.: Onemogočiti medvedom dostop do smetišč in odlagališč organskih odpadkov.
- 4.4.4.: Opustiti takšno krmljenje medvedov, ki lahko povzroča navezanost medveda na človeka oz. na dostopnost do hrane.
- 4.5.1.: Zmanjšati na minimum ustvarjanje težav z medvedi prek točk Akcijskega plana 4.4.1, 4.4.5 in 4.7.1.
- 4.5.2.: Izločiti problematične medvede iz populacije, v kolikor so se predhodni poskusi reševanja težav z njimi izkazali za neuspešne.
- 4.6.1.: Prepoznati in vključiti predstavnike javnega mnenja in vseh zainteresiranih strani v načrte upravljanja z medvedom.
- 4.6.2.: Osnovati stalno posvetovalno telo, ki bo komuniciralo z lokalnim prebivalstvom v zvezi z njihovimi potrebami in dejanji povezanimi z medvedom.
- 4.7.1.: Organizirati propagandne akcije na temo rjavega medveda, prirejene za različne ciljne skupine.
- 4.8.1.: Vključiti se v usklajene in skupne znanstvene raziskave o rjavem medvedu na nivoju Evrope.
- 4.8.2.: Usklajevati zbiranje potrebnih podatkov za spremljanje upravljanja in biološkega stanja medvedjih populacij v evropskih državah.

- **Alpska konvencija - Protokol o izvajanju Alpske konvencije iz leta 1991 o varstvu narave in urejanju krajine** (Zakon o ratifikaciji konvencije o varstvu Alp (Alpske konvencije), Ur. l. RS 19/95 MP 5; Protokol o varstvu narave in urejanju krajine še ni bil ratificiran.)

Protokol o izvajanju Alpske konvencije iz leta 1991 o varstvu narave in urejanju krajine vsako pogodbenico zavezuje, da bo sprejela vse potrebne ukrepe za varstvo, urejanje in po potrebi tudi obnovo alpske narave in krajine kot tudi prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst, njihove raznovrstnosti in življenjskega prostora ob upoštevanju ekološko sprejemljive rabe. V 1. odstavku 14. člena se pogodbenice zavezujejo, da bodo sprejele ustrezne ukrepe, s katerimi bodo zagotovile obstoj samoniklih živalskih in rastlinskih vrst v njihovi raznovrstnosti in zadostno populacijo, kar bodo storile z zagotavljanjem dovolj velikih prostorov. V 15. členu se prepoveduje lov, prilaščanje, poškodovanje, ubijanje, ter zlasti med razmnoževanjem, odraščanjem in prezimovanjem motenje določenih živalskih vrst, kakor tudi vsakršen drug poseg v življenje živalskih vrst, ki so na seznamu. Pogodbenice bodo v dveh letih po uveljavitvi protokola določile živalske in rastlinske vrste, ki so zaznamovane s poprej omenjenimi ukrepi. Pogodbenice lahko predvidijo izjeme k zgornjim določilom in sicer zaradi znanstvenih namenov, varstva prosto živečih živali in rastlin ali naravnega okolja, zdravja in javne varnosti ter preprečitve pomembnejše gospodarske škode, še posebej v poljedelstvu, živinoreji, gozdarstvu, ribištvu in vodnem gospodarstvu.

- **Konvencija o mednarodni trgovini z ogroženimi prostoživečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami – CITES, Washingtonska konvencija** (Zakon o ratifikaciji konvencije o mednarodni trgovini z ogroženimi prostoživečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami, spremembah konvencije ter dodatkov I, II, III in IV h konvenciji, Ur. l. RS, MP št. 31/99)

Rjavi medved je naveden v dodatku II konvencije o mednarodni trgovini z ogroženimi živalskimi in rastlinskimi vrstami, ki vključuje vse tiste vrste, ki jim trenutno sicer ne grozi izumrtje, bi pa lahko postale tako ogrožene, če za trgovino z osebki teh vrst ne bi veljali strogi predpisi, s katerimi bo onemogočeno njihovo izkoriščanje. Po določilih konvencije je uvoz osebkov vrst iz dodatka II možen le po predhodni predložitvi izvoznega CITES dovoljenja, ki ga izda država izvoznica. Medved je bil tudi glavna tema 10. zasedanja konference pogodbenic v Harareju (Zimbabve) kjer so sprejeli predloge ukrepov za varovanje medvedov in trgovanje z njimi in pozvali pogodbenice, da nemudoma ukrepajo in vidno zmanjšajo nezakonito trgovanje z deli medvedov in izdelki iz njih.

- **Konvencija o biološki raznovrstnosti, Rio de Janeiro, 1992** (Zakon o ratifikaciji konvencije o biološki raznovrstnosti, Ur. l. RS, MP št. 7/96)

Konvencija je globalni predpis, ki celovito obravnava ohranjanje biotske raznovrstnosti na svetovni ravni in trajnostno rabo naravnih virov. Države obvezuje, da vključujejo načela varstva narave v vse sektorje, ki kakorkoli vplivajo na naravo. Biotsko raznovrstnost obravnava na treh ravneh: genski, vrstni in ekosistemski. Za doseganje varstvenih ciljev določa razne ukrepe, med drugimi ustanavljanje zavarovanih območij, obnavljanje poškodovanih ali uničenih habitatov vrst, upoštevanje vidikov ohranjanja biotske raznovrstnosti pri sprejemanju državnih odločitev, preverjanje škodljivih vplivov posegov na biotsko raznovrstnost, vzpostavljanje spodbujevalnih ukrepov z namenom ohranjanja biotske raznovrstnosti, omogočanje raziskovalne dejavnosti, ozaveščanje javnosti o pomenu ohranjanja biotske raznovrstnosti in drugo. Posamezne vrste v konvenciji niso obravnavane.

3. Predpisi Evropske unije, ki določajo varstvo medveda

- **Smernice za varstvo flore, favne in habitatov - FFH direktiva (The Council Directive 92/43/EEC on the Conservation of Natural Habitats and of Wild Fauna and Flora)**

Rjavi medved je uvrščen na dodatka II in IV in označen kot **prednostna vrsta**.

V dodatku II so našteje vrste, za ohranitev katerih zahteva Evropska unija posebno odgovornost. Najbolj obvezno varstvo se zahteva za vrste, ki so označene kot prednostne. Vrste, navedene v dodatku II je treba ohranjati z ustanavljanjem **posebnih varstvenih območij (SAC)**, ki se potencialno, po vrednotenju na ravni Evropske unije, vključujejo v omrežje Natura 2000.

Strogo varstvo vrst navedenih v dodatku IV opredeljuje 12. člen. **Prepovedane so vse oblike namernega lova ali ubijanja osebkov v prosti naravi, povzročanja motenj, trgovanja in slabšanja kvalitete življenjskega prostora.**

Izjeme za odstopanje od predpisanih režimov varstva vrste (16. čl.) so možne samo, če ni ogroženo ugodno stanje vrste, v naslednjih primerih:

- če je poseg v interesu varstva prostoživeče favne in flore ter ohranitve naravnih bivališč,
- da bi preprečili resno škodo na pridelkih, živini, gozdovih, ribogojnicah oz. predelovalnih obratih in vodah ter na drugih vrstah lastnine,

- v interesu javnega zdravja in javne varnosti ali iz drugih nujnih, za javnost pomembnih razlogov, vključno z družbenimi ali ekonomskimi razlogi, ter v primeru koristnih, zelo pomembnih učinkov na okolje,
- za raziskovalne in izobraževalne namene, za ponovno naselitev vrst in za potrebe vzrejanja in gojenja,
- da bi pod strogo nadzorovanimi pogoji selektivno in v omejenem obsegu dovolili odvzeme oz. gojenje določenih osebkov, ki so navedeni v IV. dodatku, pri čemer omejeno število določi pristojni nacionalni organi.

Države članice morajo glede izjemnega odstopanja od varstvenih režimov vsaki dve leti Komisiji predložiti poročilo o razlogih za izjemo, vključno z opisom okoliščin ter znanstvenimi podatki, ki so bili pri tem upoštevani, o sredstvih, pripravah in metodah za ulov ali ubijanje, o pristojnem organu, ki določa in preverja pogoje, o izvajalcu izjemnega posega ter o uporabljenih nadzornih ukrepih ter dobljenih rezultatih.

Slovenija je v pogajalskih izhodiščih za pristop k Evropski uniji (jan. 2000) predstavila dosednji način odvzema medvedov iz narave kot skladen s 16. členom in se opredelila za podoben način upravljanja z medvedom tudi v prihodnje.

- **Resolucija Evropskega parlamenta o varstvu rjavega medveda (European Parliament Resolution on the protection of the brown bear (*Ursus arctos*) in the Community (A3-0154/94))**

Resolucija evropskega parlamenta, ki se nanaša izključno na zaščito rjavega medveda in vsebuje priporočila in poziv vsem članicam, da se odpovedo politiki in projektom, ki bi v prihodnje še dodatno zmanjševali število rjavih medvedov v naravi. Negativni učinki vseh projektov, ki že tečejo ali so zaključeni in negativno vplivajo na populacije rjavih medvedov, naj bodo ublaženi s pomočjo financiranja obnavljanja bivališč in populacij. Resolucija posebej poziva Evropski svet in Evropsko komisijo, naj uporabita omenjena priporočila v okviru pogajanj s pridruženimi članicami in državami, ki se želijo vključiti v Evropsko unijo.

IV. Rjavi medved – dejstva pomembna za razumevanje strategije

1. Nekateri podatki iz biologije in ekologije rjavega medveda

Sistematika

Rjavi medved (*Ursus arctos* L.) je predstavnik razreda sesalcev (Mammalia), reda zveri (Carnivora) in družine medvedov (Ursidae), ter je od vseh vrst medvedov po svetu, najbolj razširjen. Poleg rjavega medveda živi še sedem različnih vrst medvedov, od katerih so najbolj znani panda (*Ailuropoda melanoleuca*), severni medved (*Ursus maritimus*) in črni medved ali baribal (*Ursus americanus*).

Prehranjevanje

Rjavi medved je vsejed, kot večina medvedov, le en izmed "sorodnikov" rjavega medveda - polarni ali severni medved je primarno izrazito mesojeda vrsta. Večji del hrane rjavega medveda je rastlinskega izvora (v določenih letnih obdobjih tudi do 95 %), vendar potrebuje

tudi ustrezen delež beljakovinske hrane. Tovrstna hrana so predvsem žuželke (mravlje, čebele, ose in druge) in njihove ličinke ter bube, drugi nevretenčarji, glodalci in mrhovina. Izjemoma pleni večje živali (ob visokem snegu parklarje, bolne živali). Priložnostno pleni živino, zlasti drobnico. Hrano najde tudi na neurejenih smetiščih. Beljakovinsko hrano uživa predvsem v spomladanskih mesecih, medtem ko v času od ranega poletja do zime uživa pretežno rastlinsko hrano. V jesenskih mesecih, ko si nabira potrebno tolščo za zimsko spanje (povečanje telesne teže tudi do 20%), je še posebej navezan na sadje, plodove gozdnega drevja (želod, žir, kostanj,...) ter tudi koruzo na krmiščih za divje prašiče. Dejstvu, da je rjavi medved vsejed, je prilagojeno tudi njegovo zobovje in prebavni trakt. Teža odraslih rjavih medvedov - samcev pri nas doseže do 300 kg, izjemoma tudi nekaj več, zrele samice so v povprečju manjše in lažje ter tehtajo do 180 kg.

Razmnoževanje

Medvedji samec se lahko pari z več samicami in obratno, v obdobju od sredine maja do julija. Medvedi imajo nizek reproduktivni potencial, saj postanejo samice spolno zrele šele pri štirih letih, mladiče pa običajno skotijo le vsako drugo leto. Medvedka je znana kot zelo skrbna mati, ki svoje mladiče v primeru ogroženosti odločno brani. Medvedka skoti svoje mladiče (1 do 3, redkeje več) praviloma v brlogu, med decembrom in februarjem, njihova teža ob skotitvi je le nekaj sto gramov. Ocenjuje se, da je preživetvena raven medvedjih mladičev v Sloveniji visoka.

Prezimovanje

Medved zimske mesece praviloma prespi (december - april), vendar to ni pravo zimsko spanje. V pozni jeseni poišče primerno bivališče, imenovano brlog, vendar so nekateri medvedi aktivni vso zimo, zlasti ob zadostni in stalni ponudbi hrane. Brlog je lahko skopana luknja v zemlji, najpogosteje pa medvedje izkoristijo naravne votline, na primer med skalnimi balvani, večkrat pa tudi večja podrta debla oz. skalne previse. Čas odhoda na zimsko spanje (bolj primeren izraz je dremež) je odvisen predvsem od konstantno nizkih temperatur v določenem obdobju in manj ali pa sploh ne od višine snežne odeje (oboje pa je vendarle vzročno povezano), čas prihoda iz brloga pa ravno tako od dolgotrajnejšega dviga zunanje temperature. Le medvedke s tisto zimo skotenimi mladiči zapustijo brlog relativno pozno, nekatere šele v drugi polovici maja meseca.

Aktivnost

Medvedi so lahko aktivni preko celega dneva, njihova aktivnost je odvisna od pogojev v okolju, obilja hrane in človekovih aktivnosti. Dnevno (zlasti ponoči) medved lahko prehodi velike razdalje, tudi nekaj deset kilometrov. Površina izoblikovanega teritorija odrasle živali je različna, za odrasle samice meri tudi do 100 kvadratnih kilometrov, medtem ko je za odrasle samce še nekajkrat večja. Velikost teritorija je lahko med posameznimi področji različna; teritoriji se lahko med seboj delno prekrivajo. Mlajše samice lahko oblikujejo del svojega areala v t.i. materinem arealu, medtem, ko so samci bistveno bolj mobilni in se iz starševskega teritorija razseljujejo.

Habitatne zahteve

Iz prej omenjenega sledi, da medved za zadovoljevanje osnovnih potreb (bivanje, prehranjevanje, razmnoževanje,...) potrebuje ustrezen, dovolj velik življenjski prostor (habitat z ustreznimi lastnostmi, kot so: kompleks strnjenih gozdnih površin z večjim deležem listavcev, ustrezen delež starega in mladega gozda (še zlasti za dnevno kritje), ustrezen delež gozdnih jas in presek, poraslih z rastlinami, ki obrodijo gozdne sadeže (maline, brusnice, jagode, borovnice,...), dovolj naravnih, od človekovih dejavnosti odmaknjenih votlin, primernih za brloge.

Minimalna viabilna populacija

Ohranitev vrste rjavega medveda je pogojena z ohranitvijo najmanj tako velike populacije, da se v njej lahko izravnavajo izgube zaradi odklona od enakomerne spolne strukture, nepredvidljivih dogodkov v okolju ter da je ohranjena zadostna genska raznolikost (minimalna viabilna populacija). Tako velika populacija rjavega medveda potrebuje za svoj obstoj velik življenjski prostor. V primeru, da velikost populacije pade pod minimalno, vrsta prične izumirati. Domnevno šteje minimalna viabilna populacija rjavega medveda nad 1000 živali. (Viabilnost slovenskega dela populacije rjavega medveda se lahko zagotavlja le v okviru celotne dinarske populacije.)

2. Rjavi medved v Evropi

Rjavi medved je v preteklosti poseljeval območje celotne Evrope (razen velikih otokov kot Irska, Islandija, Korzika in Sardinija), danes je iz večine predelov izginil. Ob tem, ko se je človeška populacija povečevala, je prihajalo tudi do izgube primernih habitatov zaradi krčenja gozdov in intenzivne kmetijske rabe prostora ter intenzivnega lova na to žival. Danes v celotni Evropi živi približno 50.000 medvedov (od tega približno 14.000 izven Rusije), na ozemlju 2.5 milijona km² (800.000 km² izven Rusije). Populacijske gostote nihajo in so odvisne od dostopnosti hrane, velikosti odvzema medvedov iz narave in trenda rasti oz. upadanja populacije. Največja gostota medvedov (100-200 medvedov/1000 km²) je v Romuniji in državah dinarskega sveta, medtem ko je bistveno nižja (0,5-1 medved/1000 km²) na območju Finske in Norveške. V Srednji in Zahodni Evropi so preživele otočne populacije medveda in sicer v Kantabrijskih gorah, Pirenejh, Apeninih - Abruzzih, Alpah pri Trentinu, vzhodno alpskem - Dinarskem - šarsko - pindskem gorstvu, Rodopih in Stari planini v Bolgariji, Karpatih in Skandinaviji.

Slovenija leži na severozahodnem robu strnjenega območja dinarske populacije rjavega medveda. Vzhodno alpsko dinarsko populacijo tvorijo živali, ki naseljujejo gozdnata območja od vzhodnih Alp v Avstriji, severovzhodni Italiji na severu, prek Dinarskega gorstva do gorovja Pindus v Grčiji na jugu in sicer na območju naslednjih držav: Italije, Avstrije, Slovenije, Hrvaške, Bosne in Hercegovine, Makedonije, SR Jugoslavije, Albanije in Grčije.

Medvedi, ki iz Slovenije migrirajo proti severu in zahodu, **so edini potencialni vir** za ponovno naravno poselitev alpskega loka.

3. Rjavi medved v Sloveniji – nekoč in danes

V Sloveniji predstavlja dinarska populacija rjavega medveda najbolj zahodni del areala rjavega medveda v Srednji Evropi. Na tem območju se je populacija medveda ohranila zaradi ustreznosti življenjskega okolja - širnih strnjenih gozdov na razgibanem in nepreglednem terenu Visokega Krasa in ne nazadnje tudi zaradi naklonjenosti naših ljudi do obstoja te vrste.

Ne gre spregledati, da je bil medved še v času, ko so ga drugod po Evropi in tudi v Italiji preganjali kot škodljivo zver in za njegovo glavo izplačevali nagrade, na slovenskem ozemlju že do določene mere varovan. Vse od leta 1890 je bil namreč medved po gozdnih veleposestvih v jugozahodnem delu Slovenije in po sosednjem Gorskem Kotarju na Hrvaškem že zavarovan kot posebno dragocena vrsta divjadi. Odstrelili so samo posamezne medvede, ki so povzročali škode večino, zlasti medvedke z mladiči, pa varovali in krmili na posebej za medvede vzdrževanih mrhoviščih. Po razpadu Avstrije je medvede zelo ogrozila v Jugoslaviji začeta agrarna reforma in razlašanje veleposestev. Zato je leta 1935 izšla

odredba, ki je na delu slovenskega ozemlja v takratnih srezih Kočevje, Črnomelj, Novo mesto, Logatec in Ljubljana medveda prepovedovala loviti. Tako se je številčnost medveda zopet opomogla in so leta 1940 ocenjevali število medvedov v Sloveniji na okrog 80 živali. Po vojni od leta 1945 dalje je medveda varovala lovska zakonodaja. Do začetka 50-ih let medveda niso lovili, pozneje pa je odstrel posameznih medvedov, ki so povzročali škode in ogrožali prebivalstvo, dovoljevalo pristojno ministrstvo. Z letom 1966 je bil lov dovoljen na območju, ki ga je določil takratni republiški sekretar z Odredbo. V tem času je bila prva človeška žrtev in se je poseganje v populacijo medveda pričelo z rednimi odstrelmi. Številčnost medveda je zlasti po letu 1960 začela naglo naraščati in se je do danes povzpela ne okrog 450 do 550 živali, ki živijo na nekaj več kot 530.000 ha gozdne krajine Visokega Krasa.

Jedro razširjenosti rjavega medveda v Sloveniji, kjer je stalno, bolj ali manj številčno prisoten, je območje južne in dela osrednje Slovenije. Obsega Kočevsko, Notranjsko s Krmsko – mokrškim pogorjem, Trnovski gozd, Nanos, Hrušico, del Idrijskega hribovja in del Dolenjske.

Primernost habitatov v tem območju opredeljujejo: obsežna gozdnata območja, mozaična prepletenost gozdnih in zunaj gozdnih površin, razmeroma veliko površin v zaraščanju, majhna gostota poselitve in zgoščenost prebivalcev v večjih naseljih zunaj gozda, ugodne prehranjevalne in varovalne razmere, tradicionalno sobivanje rjavega medveda s človekom ter vzpostavljena tolerantnost v medsebojnih odnosih.

Z območja, kjer je jedro razširjenosti, **medvedi migrirajo** v različne smeri:

- V severozahodni smeri proti Idrijskemu in Cerkljanskemu v Jelovico ter v Julijske Alpe. Posamezne živali zaidejo v Italijo in Avstrijo. En krak severozahodne smeri vodi prek Vremščice proti Italiji.
- V zahodni smeri poseljujejo območje med Brkini, Vremščico, Slavnikom ter mejo s Hrvaško.
- V severni smeri prečkajo reki Krko in Savo in nadaljujejo pot čez Zasavsko hribovje v Menino ter naprej proti Savinjskim Alpam. V območju med Jezerskim in Solčavo prestopijo avstrijsko mejo in nadaljujejo pot proti Koroški. Posamezne živali zaidejo celo na Pohorje.
- V severovzhodni smeri posamezne živali pridejo na Gorjance, v jugovzhodni smeri pa v Belo Krajino.

Število medvedov v Sloveniji temelji na ocenah, pridobljenih iz monitoringa, in se giblje od 450 do 550 živali.

4. Ogroženost rjavega medveda v Sloveniji

V Rdečem seznamu ogroženih sesalcev v Sloveniji (Varstvo narave, 1992) je rjavi medved opredeljen kot **ranljiva vrsta** (V - Vulnerable).

Po IUCN opredelitvi so ranljive vrste tiste, za katere je verjetno, da bodo v bližnji prihodnosti prešle v kategorijo prizadete vrste, če bodo dejavniki ogrožanja delovali še naprej.

Glavni dejavniki ogrožanja rjavega medveda:

- spremembe v življenjskem prostoru zaradi novih in intenzivnejših dejavnosti človeka v prostoru, med drugim zaradi širjenja naselij v prosto naravo, povečane turistično – rekreacijske dejavnosti ter gradnje prometne infrastrukture, zlasti avtocest, ki sekajo historične povezave med gozdnimi ekosistemi in preprečujejo oz. ovirajo povezanost med populacijskimi enotami ter drugih cest, ki omogočajo večjo dostopnost ljudem v prostoru,

- bojazen lokalnega prebivalstva do povratka medveda v historične habitate v predalpskem in alpskem območju,
- poseganje v populacijo, ki je spremenilo starostno in spolno strukturo.

5. Rjavi medved – človek in njegovo premoženje

Medved je v osnovi plašna žival, ki se srečanjem s človekom praviloma izogne. Človeka nikoli ne zalezuje in lovi kot plen za hrano, napade ga le v primeru, če se počuti ogroženega.

Poznani so naslednji primeri, ko se medved lahko odzove napadalno:

- v primeru, če se človek približa medvedki z mladiči, oz. če zaide med medvedko in mladiče,
- v primeru, da človek preseneti medveda v situaciji, ko razen v smeri prihoda človeka nima drugega izhoda, še zlasti če je ranjen ali je v brlogu,
- v primeru srečanja človeka z izjemnimi osebkami, ki odstopajo od splošnega obnašanja vrste in imajo veliko kritično tolerančno razdaljo do človeka (razdalja, v kateri medved še trpi bližanje resničnega ali domnevnega napadalca), zlasti, če človeka spremlja pes.

Ker medved zelo dobro voja in sliši, se človeku praviloma izogne, zato so srečanja z medvedom redka, tudi na območjih, kjer je razmeroma pogost. V preteklosti je medved človeka napadel zelo redko. Pogostejši so napadi na domače živali. Število napadov na domače živali in povzročena škoda se sistematično spremljata od leta 1994. Po podatkih Zavoda za gozdove Slovenije (2001) so podatki o številu škodnih primerov, ki jih je povzročil medved in višina izplačane škode (v 000 SIT) v letih od 1994 do 2000 naslednja:

Leto	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Škod. pr. – št.	7*	57	45	81	105	138	139
Škoda (SIT)**	837	2.827	6.140	9.725	28.913	23.922	12.614

*Op.: Število napadov v letu 1994 ni točno, ker vsi napadi, zaradi neinformiranosti ljudi o možnostih za povračilo škode, niso bili prijavljeni.

**Op.: Škoda v SIT ni primerljiva, ker je bila odškodnina za eno domačo žival v letih 1994 do 1997 2 do 3-krat nižja kot v letih od 1998 naprej;

V obdobju analize je najpogostejši plen drobnica (ovce, koze v 97 %), ostale plenjene živali so čebele, konj, govedo in prašič.

Zaradi proste, mnogokrat nenadzorovane paše, je škoda posledično največja v alpskem prostoru, to je zunaj jedra razširjenosti. V letu 1997 je bilo 56 % vse izplačane škode v tem območju, v letu 1998 pa kar 84%. To pomeni, da je nekaj deset medvedov naredilo 4-krat večjo škodo, kot nekaj sto medvedov v območju jedra razširjenosti.

To potrjuje dejstvo, da je medved prehrambeni oportunist, in sta zato vrsta in obseg škode, ki jo povzroči, odvisna od priložnosti lahkega dostopa do hrane.

Za škodo, ki jo povzroči medved, se oškodovancu izplača odškodnina iz sredstev državnega proračuna. Metoda za izplačevanje odškodnine ni izdelana v celoti, zato se višina odškodnine ne določa enotno. Izplačuje se tudi odškodnina za pogrešane živali.

6. Pregled in analiza odvzemov medvedov iz narave v zadnjih petih letih

V lovskogojitvenih območjih (l.g.o.), kjer je medved stalno prisoten (v Kočevsko-belokranjskem l.g.o., Notranjskem l.g.o., Krmskem l.g.o., v delu Novomeškega l.g.o., v delu Obalno-kraškega l.g.o., v delu Dolomitskega l.g.o., v delu Soškega l.g.o. in v delu Idrijskega l.g.o.) je **povprečno število letno odvzetih medvedov v zadnjih petih letih** (od 1.4.1994 do 31.3.2000) **45**, v ostalem delu Slovenije pa 2. Od skupaj 287 odvzetih medvedov iz narave je bilo 250 odstreljenih, 5 je bilo odlovljenih živih, 32 pa je bilo povoženih ali poginulih iz drugih razlogov.

Pregled odvzetih medvedov iz narave v šestih lovskih letih (1.4. do 31.3. naslednjega koledarskega leta) v času od 1. 1994 do 2000 po spolu in teži:

Št. odvzetih medvedov	PO SPOLU			PO TEŽI				SKUPAJ
	samci	samice	neznano *	do 100 kg	101-150 kg	nad 150 kg	neznano *	
cela Slovenija								
lov. leto 94/95	19	20	2	23	11	6	1	41
lov. leto 95/96	23	8	1	16	9	6	1	32
lov. leto 96/97	29	17	1	28	16	3	-	47
lov. leto 97/98	29	20	-	32	13	4	-	49
lov. leto 98/99	37	21	4	29	20	9	4	62
lov. leto 99/00	33	23	-	40	5	11	-	56
Skupaj 94/99	170	109	8	168	74	39	6	287
Razmerje (%)	61	39	-	60	26	14	-	100

* kategoriji neznano pri spolu in teži sta posledica nepopolno vodenih evidenc pri upravljalcih lovišč;

Iz analize odvzema medvedov iz narave izhajajo naslednje ugotovitve:

- Ocenjuje se, da je bil odvzem medvedov iz narave nižji od prirastka; medved je na območjih, kjer je bil nekoč redek, pogostejši, povečala se je tudi gostota v jedru razširjenosti.
- V odvzemu sicer prevladujejo medvedi do 100 kg telesne teže (s 60% vsega ugotovljivega odvzema), vendar pa je delež iz populacije izločenih medvedov razreda med 101 in 150 kg ter nad 150 kg (40% vsega ugotovljivega odvzema) bistveno previsok, še zlasti ker tudi v prvem težnostnem razredu (do 100 kg) prevladujejo živali nad 70 kg, s 50%. Glede na korelacijsko razmerje med težo in starostjo je ocenjeno, da je naravna starostna sestava populacije spremenjena ter se nagiba v smer mlajših do srednje starih, nedozorelih živali, ki so tudi nosilci konfliktnih situacij v prostoru.
- Po spolni strukturi, za obdobje petih let, med odvzetimi živalmi močno prevladujejo samci nad samicami (61%:39%). Naravna spolna struktura populacije je zato verjetno močno spremenjena.

7. Stanje glede krmljenja medvedov

Za krmljenje medvedov je vzpostavljenih 80 do 100 krmišč oz. mrhovišč, vendar vsa niso redno oskrbovana. Večina je nameščenih v jedru razširjenosti medveda. Medvedi priložnostno obiskujejo tudi nekatera krmišča namenjena živalim drugih prosto živečih vrst.

V. Ukrepi varstva in sožitja rjavega medveda s človekom

Na osnovi temeljnih izhodišč in ciljev upravljanja z rjavim medvedom se določijo ukrepi varstva in sožitja rjavega medveda s človekom.

Ukrepi varstva rjavega medveda so:

- preprečevanje in omejevanje posegov in dejavnosti v življenjskem prostoru,
- izboljševanje kakovosti življenjskega prostora,
- odzemanje medvedov iz narave na osnovi bioloških in ekoloških dejstev, ne pa iz trofejnih in ekonomskih razlogov.

Ukrepi sožitja človeka z rjavim medvedom so:

- izvajanje preventivnih zaščitnih ukrepov za preprečevanje ali omejevanje škode,
- omejevanje širjenja rjavega medveda na območja, kjer so pričakovani konflikti s človekom veliki,
- zagotavljanje hitrega izplačevanja odškodnin v primeru, ko škode ni bilo mogoče preprečiti,
- informiranje ljudi o biologiji in ekologiji rjavega medveda, o priporočenem ravnanju ob srečanjih z medvedom, o neposredni prisotnosti medveda ipd.,
- pomoč lokalnim prebivalcem v primeru ogroženosti,
- krmljenje, ki ne povzroča odvisnosti in navezanosti medveda od človeka, medveda pa odvrača od naselij.

1. Območja rjavega medveda v Sloveniji glede na stopnjo varovanja

Življenjski prostor rjavega medveda je del ozemlja Slovenije, kjer so življenjske razmere zanj primerne.

Zaradi uskladitve varstva rjavega medveda z rabo in dejavnostmi človeka v prostoru ter zaradi zahtev EU po opredelitvi posebnega varstvenega območja, se življenjski prostor deli oz. conira na štiri območja:

- osrednje,
- robno,
- prehodno in
- območje izjemne prisotnosti medveda.

V osrednjem območju se z namenom preprečevanja konfliktov s človekom opredeli predele gostejše poseljenosti ljudi.

2. Izhodišča za določanje ukrepov varstva in sožitja rjavega medveda s človekom

Odvzem določenega števila medvedov v Sloveniji je nujnost, ki omogoča medveda ohranjati v prosti naravi v sožitju s človekom. Vsi posegi v populacijo medvedov z odstrelom so načrtovani, strokovno utemeljeni in nadzorovani. Zato lahko trdimo, da je upravljanje s populacijo medveda v Sloveniji odgovorno in strokovno utemeljeno. To potrjujejo tudi

dejstva v naravi, kot so zlasti številčna in vitalna populacija medveda v prosti naravi, njeno širjenje na obrobne površine osrednjega območja in prehajanje medvedov v sosednje alpske države.

Upravljanje s populacijo rjavega medveda, ki šteje med 450 - 550 živali zahteva docela drugačne prijeme in ukrepe kot varovanje ugašajočih ostankov številčno majhnih populacij medveda, ki še životarijo ponekod v zahodni Evropi. Pri skrbi za ohranitev ostankov takih številčno majhnih populacij, kot jih ima npr. Italija v Trentinu ali Francija v Pirinejih, in ki štejejo manj od 10 osebkov, je razumljiva skrb za ohranitev vsake posamezne živali. V takih razmerah je odvzem medvedov zagotovo nedopusten, prav tako pa bi bila v naših razmerah z vidika ohranitve medveda popolna prepoved odvzema docela neprimerna. To je prepričanje vseh evropskih strokovnjakov, ki se ukvarjajo z vprašanji ohranitve medveda in ta vprašanja tudi strokovno obvladajo.

2.1. Monitoring rjavega medveda

Ukrepi varstva in sožitja rjavega medveda s človekom se izvajajo na osnovi vsakoletnega monitoringa, ki na celotnem ozemlju Slovenije zajema zlasti sistematično zbiranje in analiziranje podatkov o opažanjih medvedov, vključno z organiziranim štetjem, odvzemih iz narave, o življenjskem prostoru in spremembah v njem, o povzročeni škodi in drugih konfliktnih primerih s človekom ter drugem, kar je pomembno za poznavanje stanja.

Ukrep:

- *Vzpostavi se stalen sistematičen monitoring rjavega medveda za celotno populacijo na ozemlju Slovenije, nadaljuje se z raziskavami njegove biologije in ekologije.*

2.2. Izhodišča za odvzem medvedov iz narave

Odvzem medvedov iz narave je izjemen poseg v populacijo in je tolikšen in takšen, da ne ogroža vrste ter sožitja človeka z medvedom.

2.2.1. Opredelitev odvzema

Odvzem je:

- odstrel določenega števila medvedov z namenom omogočanja sožitja s človekom, tako da se vzdržuje populacijska gostota primerna danostim življenjskega prostora, ob upoštevanju rabe in dejavnosti človeka,
- izjemen odstrel medvedov, ki neposredno ogrožajo človeka in njegovo premoženje,
- odlov živih medvedov za naselitev v naravo ali preselitev na drugo mesto v naravi,
- odlov osamelih mladičev ali poškodovanih medvedov,
- izguba zaradi povoza ali drugega razloga pogina.

2.2.2. Načrtovanje odvzema

Načrtovanje odvzema obsega vse zgoraj navedene oblike odvzema. Načrtuje se **za celotno populacijo na območju Slovenije**, vendar posebej na posameznih območjih življenjskega prostora, **za obdobje koledarskega leta**. V načrtu odvzema se upošteva poleg odstrela tudi možne izjemne odstrela, odlov živih živali, povozi in druge izgube, ločeno za osrednje

območje ter ostala območja (robno, prehodno območje in območje izjemne prisotnosti medveda).

V načrtu odvzema se zaradi predvidenih izgub, izjemnega odstrela in odlova živih živali določi časovno in prostorsko nadzorovanje odstrela z namenom, da se ne preseže skupno število načrtovanega odvzema iz narave.

Odvzem, ki je načrtovan za robno in prehodno območje ter območje izjemne prisotnosti medveda, se v primeru neizvršitve, NE izvaja v osrednjem območju.

Struktura odvzema iz narave po teži se načrtuje ob upoštevanju, da je telesna teža medvedov spomladi za več kot 20% nižja, kot jeseni.

Osnutek načrta odvzema medvedov iz narave vsako leto pripravi od države pooblaščen strokovna javna institucija (ZGS).

Osnutek načrta odvzema obravnava medresorska strokovna komisija, sestavljena iz ministrstev pristojnih za lov, kmetijstvo in varstvo narave in oblikuje predlog načrta odvzema. Predlog načrta odvzema se obvezno upošteva pri pripravi lovsko-gojitvenih načrtov in letnih načrtov gospodarjenja z divjadjo oz. pri njihovem izvajanju. Od države pooblaščen strokovna javna institucija v sodelovanju z lovskimi organizacijami redno in tekoče spremlja odvzeme iz narave ter sproti sprejema in posreduje informacije o odvzemu.

2.2.3. Dovoljevanje odvzema

Na osnovi strokovnega predloga odvzema ministristvo pristojno za lov v soglasju z ministristvom pristojnim za varstvo narave dovoli odvzem. Časovna in prostorska razporeditev odvzema morata biti takšna, da se lahko v okviru dovoljenega odvzema izvajajo nepredvidljivi izjemni odstrel. Izjemni odstrel, ki jih ni možno izvesti v okviru dovoljenega letnega odvzema, se dovoljujejo za vsak primer posebej.

2.2.4. Izvajanje odvzema

- **Odstrel določenega števila medvedov z namenom omogočanja sožitja s človekom**, se izvaja tako, da se vzdržuje populacijska gostota primerna danostim življenjskega prostora, ob upoštevanju rabe in dejavnosti človeka. Izvaja se v času **od 1. oktobra do 30. aprila**. Izvajajo ga od države pooblaščen strokovno usposobljene organizacije (lovske družine in gojitvena lovišča). Obseg in struktura odstrela po teži so različni v različnih življenjskih območjih medveda in vedno temeljijo na rezultatih monitoringa ter strokovnih ugotovitev.
- **Izjemen odstrel medvedov** se izvaja v primeru, ko medved neposredno ogrozi človeka, to je ko ga napade, ko se dalj časa zadržuje v neposredni bližini človekovih bivališč ali v primeru, ko napada domače živali. Do nujnosti izjemnega odstrela se opredeli pooblaščen strokovna javna institucija. Izjemen odstrel je možen kjerkoli in kadarkoli, ne glede na strukturo po teži. V primeru nujnega odstrela medvedke z mladiči, se vedno najprej odstrel mladiče in šele nato medvedko. Odvzem izvaja od države pooblaščen strokovno usposobljena organizacija ali intervencijska ekipa. Izjemen odstrel se izvaja na zakonsko določene načine. Če gre za izjemen odstrel v silobranu, to je v primeru dejanskega napada medveda na človeka, o tem dejanju poda mnenje od države pooblaščen strokovna javna institucija.

- **Odlov živih medvedov** se izvaja za naselitev v naravo ali preselitev na drugo mesto v naravi v primeru, ko medved na določenem mestu ogroža človeka in je preselitev primerna rešitev. Odlov živih medvedov izvaja od države pooblaščen strokovno usposobljena ekipa ali od države pooblaščen strokovna javna institucija.
- **Odlov osamelih mladičev in poškodovanih medvedov** z namenom začasnega oskrbovanja v azilu, kadar je to smiselna rešitev, izvaja od države pooblaščen strokovno usposobljena ekipa ali od države pooblaščen strokovna javna institucija.
- Naloge povezane z **izgubami medvedov zaradi povoza ali pogina iz drugih razlogov**, izvajajo od države pooblaščen strokovno usposobljene organizacije, javne institucije ali pooblaščen intervencijska ekipa.

2.2.5. Obseg in razporeditev odvzema medvedov iz narave

Obseg in razporeditev odvzemov medvedov iz narave sta skladna z namenom opredelitve območij in sicer sta takšna, da se v osrednjem območju ohranja vitalna populacija medveda in hkrati omogoča sožitje s človekom, v robnem območju preprečuje širjenje medveda iz osrednjega območja v druge dele Slovenije, v prehodnem območju omogoča posameznim medvedom prehod proti Alpam, če bo dosežen sporazum z Avstrijo in Italijo in v območju izjemne prisotnosti medveda posameznim živalim omogoči začasno navzočnost.

2.2.6. Odvzem medvedov v nasprotju s strategijo, načrti, dovoljenji

Odvzem medvedov iz narave drugače, kot je zgoraj navedeno ali v nasprotju z načrti in dovoljenji se obravnava po predpisih, medvede (trofeje, meso, izdelke iz medvedov) se storilcu trajno odvzame.

Ukrep:

- *V pravne predpise, odločbe in načrte se povzame zgoraj navedene rešitve.*
- *Pooblaščen strokovno usposobljeni ekipi se zagotovi pogoje za opravljanje nalog.*

2. 3. Izhodišča za krmljenje medvedov

Mrhovišča za medvede se z namenom zadrževanja medvedov od naselij vzdržujejo le v osrednjem območju in sicer tako, da ne povzročajo navezanosti medveda na človeka. V prostoru so enakomerno razporejena in oddaljena od naselij praviloma ne manj kot 2 km. Na mrhovišče se poleg mesa – mrhovine in klavskih odpadkov (tudi ostankov prostoživečih živali), zlasti poleti polaga tudi koruza, jeseni pa sadje in tropine. Mrhovišča za medvede se zalagajo redno.

Pri razporejanju krmišč namenjenih živalim drugih prosto živečih vrst, se v osrednjem in robnem območju upošteva, da jih bodo obiskovali tudi medvedi. Zato morajo biti čim bolj oddaljena od naselij in od meja območij ter razporejena glede na mrhovišča za medvede.

Zunaj osrednjega območja se krmišč oz. mrhovišč za medvede ne vzpostavlja.

Ukrepi:

- Vzpostavi se enakomerno razporejena, od naselij čim bolj oddaljena mrhovišča za medvede v osrednjem območju.
- Prouči se vpliv krmljenja na populacijo glede gostote mrhovišč, vrste, količine in časovne razporeditve hrane in drugega ter se glede na rezultate raziskave določi število in razporeditev mrhovišč, vrsta, količina in časovna razporeditev hrane.

3. Ukrepi varstva in sožitja rjavega medveda v različnih življenjskih območjih

V osrednjem, robnem, prehodnem območju in v območju izjemne prisotnosti medveda so varstveni ukrepi za ohranitev vrste ter ukrepi za sožitje človeka z medvedom poudarjeni različno in sicer glede:

- A. odvzema medvedov iz narave,
- B. krmljenja medvedov,
- C. lokalnega prebivalstva ter rabe in dejavnosti človeka v prostoru, zlasti kmetijstva, gozdarstva, turizma, rekreacije in nabiralništva gozdnih in drugih sadežev, gradnje in uporabe infrastrukture ter dejavnosti vojske in policije.

Naloge izhajajoče iz ukrepov se na osnovi Nacionalnega programa varstva okolja in 5. odstavka 94. člena Zakona o ohranjanju narave (Ur. l. RS, 56/99, 31/00) podrobneje razčlenijo v operativnih programih.

3. 1. Ukrepi varstva in sožitja rjavega medveda s človekom v osrednjem območju

Opredelitev območja: Osrednje območje je jedro življenjskega prostora rjavega medveda, kjer je od nekdanj stalno prisoten in danes strnjeno naseljen.

Namen opredelitve osrednjega območja in ukrepov v njem je ohraniti populacijo rjavega medveda v ugodnem stanju, v čim bolj naravni spolni in starostni strukturi in v takšnem številu, ki človeku omogoča sožitje z njim.

Geografska opredelitev: Obsega širšo Kočevsko z Ribniško dolino, Notranjsko s Krmsko - Mokrškim pogorjem, del Dolenjske in del Bele Krajine, Nanos, Hrušico, Trnovski gozd, del Idrijskega hribovja.

Opis meje: Od državne meje po robu Snežniške planote do Golega vrha, od tu prek vrha Ahac mimo Ilirske Bistrice do Šembij, naprej po cesti do Pivke in naprej do Postojne, nato po avtocesti do Razdrtega; od Razdrtega do Pleše na Nanosu, po robu Nanoške planote, prek doline Bele na Col, po cesti do Predmeje, po robu planote Trnovskega gozda do Trnovega, nato po cesti Trnovo - Lokve – Čepovan - Dolenja Trebuša, naprej po dolini Hotenje do Oblakovega vrha, po dolini Kanomljice do Spodnje Idrije, od tod naprej po cesti Idrija - Hotedrščica – Godovič - Kalce - Logatec; od Logatca po železniški progi mimo Borovnice do Goričice pod Krimom, naprej po cesti mimo Kamnika, Podpeči, Bresta do Iga in nato do Pijave Gorice in Ponove vasi, od tod do Spodnje Slivnice, nato prek Velikega Mlačevega do Luč in vasi Krka, nato po reki Krki mimo Žužemberka in Dvora do Soteske, od tod po cesti mimo Podturna in Črmošnjic, od tod zahodno od Semiča in naprej po železniški progi do Petrove vasi, od tod prek Vinske gore do Svetega Križa in naprej prek Cerovca in nato zahodno od Tanče gore do Zapudja in naprej po cesti proti Stari Lipi mimo Vinice do meje.

Stanje medvedov: Medvedi so v tem prostoru stalno prisotni od nekdanj. Ocenjeno je, da je gostota naseljenosti v razponu od 0,5 do 1,5 medveda/1000 ha. Največja gostota je na Kočevskem in pada prek Notranjske do zahodno visokokraškega območja, kjer je najmanjša.

Velikost območja: 348.000 ha, od tega obsegajo predeli gostejše naseljenosti ljudi ca. 42.000 ha.

V osrednjem območju se opredeli predele gostejše naseljenosti ljudi. V teh predelih se z namenom preprečevanja konfliktnih primerov z ljudmi varstveni ukrepi temu prilagodijo. V predelih gostejše naseljenosti ljudi ni krmišč oz. mrhovišč za medvede. Odstrel, ki je določen za osrednje območje, se razporedi tako, da je v teh predelih večji. Medvede se iz teh predelov odganja, ne glede na primernost mest za brloge. Medvedko z mladiči, ki je tu stalno prisotna, se odžene, odlovi ter preseli na drugo mesto v naravi ali odstrel.

Ukrepe za odganjanje, odlov ali odstrel medvedov v teh predelih izvajajo pooblaščen ekipa, strokovno usposobljene pooblaščen organizacije, v urbanem prostoru pa v okviru svojih pooblastil tudi policija.

A. Odvzem medvedov iz narave

Obseg odvzema: odvzem medvedov iz osrednjega območja se določi v okviru 5 – 10% (ko je populacija stabilna in uravnotežena z okoljem), izjemoma do 15% (v primeru neusklajenosti z okoljem) od strokovno ugotovljenega števila (povprečje med prešteto in ocenjeno populacijo).

Struktura odvzema po teži (okvirno):

Medvedi do 100 kg :	75 %, najmanj,
Medvedi 100 – 150 kg :	15%, največ,
Medvedi 150 kg in več:	10%, največ.

Razporeditev odvzema: Odvzem se razporedi po ekološko prepoznavnih enotah, tako da je večji v predelih gostejše naseljenosti ljudi.

Način odstrela: Odstrel se izvaja iz visoke preže ob vzdrževanem mrhovišču. V predelih gostejše naseljenosti ljudi se lahko izvaja z visoke preže.

- Na osnovi rezultatov najmanj petletnega sistematičnega monitoringa za območje cele Slovenije se obseg in razporeditev odvzema oz. odstrela ter struktura odvzema po teži glede na trend številčnosti in starostno strukturo populacije lahko določita drugače.

B. Krmljenje medvedov

Na vsakih **6000 do 10 000 ha** se redno vzdržuje po eno mrhovišče za medvede. Mrhovišča morajo biti razporejena enakomerno po prostoru glede na ekološko prepoznavne enote, oddaljena od naselij praviloma ne manj kot **2 km** oziroma **vsaj 1 km** od **kmetijskih zemljišč, predvsem od urejenih pašnikov** in od meje z robnim območjem praviloma ne manj kot **5 km**.

Na površini, kjer se vzdržuje po eno mrhovišče za medvede, se hrana za živali drugih prostoživečih vrst, ki privablja medveda (koruza, tropine itd.) polaga največ na dve mesti razen v velikih gozdnih kompleksih, kjer želimo z gostejšo razporeditvijo krmišč zadrževati velike rastlinojede in zveri stran od kmetijskih predelov oziroma predelov gostejše poseljenosti ljudi.

Krmišča namenjena živalim drugih prostoživečih vrst, ki lahko privablja tudi medvede, morajo biti oddaljena od naselij oz. od kmetijskih zemljišč, predvsem od urejenih pašnikov in meje z robnim območjem praviloma ne manj kot 2 km.

- Na osnovi rezultatov strokovnih študij glede krmljenja, se lahko določita drugačna gostota in prostorska razporeditev krmišč oz. mrhovišč.

C. Lokalno prebivalstvo ter raba in dejavnosti v smislu sožitja medveda s človekom:

C.1. Lokalno prebivalstvo

Ukrepi:

- *Vzpostavi se redno sodelovanje med lokalnim prebivalstvom in strokovnimi javnimi institucijami, ki so od države pooblašene za spremljanje medveda.*
- *V primeru ogroženosti se zagotovi začasna prisotnost pooblašene ekipe za spremljanje medveda in takojšnje ukrepanje, če je to potrebno.*
- *Zagotovi se možnost stalnega telefonskega obveščanja v primeru ogroženosti zaradi medveda.*
- *Odpravi se vse možne dejavnike, ki medvede privabljajo k naseljem.*
- *Ljudi se izobražuje o biologiji in ekologiji rjavega medveda, svetuje se jim o priporočenem ravnanju ob srečanjih z medvedom, obvešča se jih o neposredni prisotnosti medveda ipd.,*
- *Pripravi se program izobraževanja za učence osnovnih in srednjih šol.*

C.2. Kmetijstvo

Zaraščanje kmetijskih površin v Sloveniji je v takem obsegu, da mimo tega problema ne more tudi Strategija upravljanja z rjavim medvedom. Pri načrtovanju Strategije upravljanja z rjavim medvedom v Sloveniji moramo upoštevati tudi podatke, ki so po mnenju številnih strokovnjakov najpomembnejši razvojni problem naše države. Ohraniti pa je treba v skladu z zakonom o kmetijstvu tudi biotsko raznovrstnost v kmetijstvu.

Travniki in pašniki v Sloveniji predstavljajo dobro četrtino celotne površine Slovenije. Te površine je mogoče in potrebno s pridom izkoristiti predvsem za rejo domačih živali – v prvi vrsti prežvekovalcev. V zadnjih štiridesetih letih pa so se številni travniki in pašniki zarasli. Skupaj smo izgubili več kot 150.000 ha kmetijskih površin ali letno okoli 4000 ha. Ohranitev življenja v teh krajih je osnovni predpogoj za preprečitev nadaljnjega zaraščanja kmetijskih površin.

Zaradi neugodne posestne strukture je tudi v ravninskem svetu pomembna predvsem živinoreja, ki prinaša večji dohodek na ha površine v primerjavi z delovno ekstenzivnejšo poljedelsko pridelavo. Majhna velikost posestev in majhno število domačih živali na kmetijo, sta dobro poznana osnovna problema slovenskega kmetijstva.

Slovenski kmetijski prostor je za obdelavo in pridelavo razmeroma neugoden. Neugodni so nagibi kmetijskih zemljišč, nadmorska višina, klima in pedološke ter geološke razmere (44% kraškega površja). Tako je 70 % kmetijske zemlje na območjih z omejenimi dejavniki za kmetovanje (Plut, 1998), medtem ko jih je v EU 55 %. Zaradi velikega deleža teh območij je 80% naselij na območjih z omejenimi dejavniki za kmetovanje (Osterc in sod., 1995). Na območjih z omejenimi dejavniki za kmetovanje je delež travinja še večji od povprečja v državi. Tako je tu zlasti reja prežvekovalcev še pomembnejša.

Predvsem sta značilna dva procesa, sicer zelo različna, pa vendar s povsem enakimi končnimi posledicami v prostoru. Medtem ko na eni strani pospešena urbanizacija odvzema kmetijstvu najkvalitetnejša obdelovalna zemljišča – po ocenah naj bi kmetijstvo zaradi različnih posegov v zadnjih petdesetih letih izgubilo med 10 in 15 % zemljišč, pa se na drugi strani soočamo z opuščanjem pridelave na nekaterih zemljiščih, ki se postopoma zaraščajo.

Ukrepi:

- *Pri novem uvajanju paše v osrednje območje se daje prednost govedoreji.*
- *Za pašo že prisotne živine, zlasti drobnice, morajo biti pašniki zaščiteni z elektro ograjami, ki preprečujejo dostop medveda na pašnik, ali varovani s pastirjem in /ali za to usposobljenimi psi.*
- *Kmetijska zemljišča v strnjenih kompleksih gozdov osrednjega območja se ne oddaja v najem za namen paše živine.*
- *Čebelnjake se zavaruje z električnimi ograjami.*
- *Uredi se neurejena odlagališča organskih odpadkov, vključno z odpadki od domačih klavnih živali.*
- *Gojenje živali prosto živečih vrst v oborah se ureja na osnovi predpisov o ohranjanju narave, varstva okolja ter zaščite živali.*
- *Izobražuje se kmete o življenjskih navadah medveda, obvešča se jih o neposredni prisotnosti medveda, o ravnanju v konfliktnih primerih ipd.*

C.3. Gozdarstvo

Na razgibani, pretežno gorati in hriboviti površini Slovenije ostaja zelo malo prostora za večje ravnine. Brez dvoma je tudi to med razlogi, da gozd pokriva kar 64 % njene površine. Ravno od gozda in načina kako v ta gozd posega gozdarstvo je v odločilni meri odvisna tako ohranitev mnogih vrst prosto živečih živali, kakor tudi odnosi populacij teh živalskih vrst do njihovega gozdnega in negozdnega življenjskega okolja.

Če se omejimo samo na višje razvite prosto živeče sesalce in ptice, s katerimi povezuje človeka več vezi, od čustvenih do gospodarskih, lahko ugotovimo, da ima večina teh vrst težišče svojega življenjskega prostora prav v gozdu. Na prvem mestu so nedvomno redke in ogrožene vrste, katerih ohranitev v Sloveniji je pomembna tudi za širši evropski prostor. To so predvsem drugod povečini že zatrte zveri, kot medved (*Ursus arctos*), volk (*Canis lupus*), ris (*Lynx lynx*) in divja mačka (*Felis silvestris*), gozdne kure - divji petelin (*Tetrao urogallus*), gozdni jereb (*Tetrastes bonasia*) in ob zgornji gozdni meji živeči rušavec (*Lyrurus tetrix*) ter poleg mnogih drugih ptic tudi tako redki vrsti kot sta črna štokja (*Ciconia nigra*) in orel belorepec (*Haliaetus albicilla*), ki gnezdita v gozdu. Ugodno stanje gozdnih habitatov je pogoj za ohranitev vseh navedenih vrst in tudi pogoj za uravnotežen odnos rastlinojede parkljaste divjadi (jelenjad (*Cervus elaphus*), srnjad (*Capreolus capreolus*)) v gozdni biocenozi.

Sodobno gozdarstvo izhaja iz načela, da je tudi gospodarski gozd, če že ne več popolnoma naravna življenjska združba pa še vedno življenjska združba, ki je in mora biti naravni kolikor mogoče podobna. Zato skuša gozdarstvo v gozd posegati po zgledu narave, sonaravno, da bi s posegi naravnanimi na dolgoročne učinke ohranilo ali ponovno izoblikovalo naravnim kolikor mogoče podobne gozdove, ki niso namenjeni samo trenutno čim višjemu donosu lesa, ampak trajnemu optimalnemu izpolnjevanju vseh različnih funkcij, ki jih gozd ima v naravi, vključno z ohranitvijo vseh prosto živečih živali, ki vanj po naravi sodijo.

Prosto živeče živali pa so bistveni sestavni del vseh naravnih življenjskih skupnosti in imajo v njih nesporno domovinsko pravico. Ravno zato, ker so vsi gozdovi, tudi od človeka spremenjeni, ostali naravnim življenjskim skupnostim blizu, so v njih našle zatočišče tudi mnoge avtohtone prosto živeče živalske vrste. Čim bližje so gozdovi ostali nekdanjim naravnim oblikam in čim večje sklenjene površine pokrivajo, tem večje število avtohtonih živalskih vrst se je v njih do danes ohranilo. Gozdarstvo, ki naj velja za resnično sonaravno se mora domovinske pravice vseh avtohtonih živalskih vrst v gozdu zavedati in poskrbeti, da jim s svojimi posegi v gozd ne jemlje življenjskih možnosti.

Ukrepi:

- *V bližini pomembnih delov življenjskega prostora medveda (npr. brlogov) se gozdarska dela opravljajo v času, ko je dejavnost za medvede najmanj moteča; zlasti se po možnosti ne opravljajo v času od začetka decembra do konca aprila.*
- *Ohranja se plodonosno in odmrlo drevje.*
- *Ohranja se pestra zgradba gozdov.*
- *Gozdna infrastruktura se gradi v času, ko je poseg za medvede najmanj moteč, zlasti ne v času od začetka decembra do konca aprila in v oddaljenosti najmanj 100 m od pomembnih delov življenjskega prostora.*

C.4. Turizem, rekreacija, nabiralništvo gozdnih sadežev

Ukrepi:

- *Obiskovalce se usmerja na določene poti in mesta, ki so za medveda najmanj moteča in zlasti primerno oddaljena od pomembnih delov življenjskega prostora.*
- *Obiskovalce se izobražuje o življenjskih navadah medveda in pravilih ravnanja ob srečanjih z medvedom ter se jih ozavešča o pomenu varstva.*

C.5. Gradnja infrastrukturnih in drugih objektov ter njihova uporaba

Ukrepi:

- *V premeru najmanj 500 m od pomembnih delov življenjskega prostora medveda se ne gradi javnih prometnih infrastrukturnih objektov.*
- *Lokacija za izgradnjo infrastrukturnih in drugih objektov se vedno preverja glede vpliva na pomembne dele življenjskega prostora medveda in migracijske poti osebkov.*
- *Prek obstoječih in načrtovanih cest, avtocest in železnic se zagotovi povezanost med populacijskimi enotami.*

C.6. Dejavnosti vojske in policije

Ukrepi:

- *Vojaške in policijske dejavnosti se izvajajo ob upoštevanju osrednjega življenjskega prostora medveda, tako da se živali čim manj vznemirja in se jih z neurejenimi odlagališči odpadkov ne privablja v bližino objektov.*

3.2. Ukrepi varstva in sožitja rjavega medveda s človekom v robnem območju

Opredelitev območja: Robno območje je bolj ali manj širok pas okoli osrednjega območja, v katerem medved, zaradi manj primernega življenjskega okolja, ni stalno prisoten, se pa v tem prostoru, predvsem zaradi sezonske ponudbe hrane, občasno pojavlja.

Namen opredelitve območja in ukrepov v njem je omogočiti začasno prisotnost medvedov, upoštevaje sezonske migracije v povezavi s ponudbo rastlinske hrane ter hkrati preprečiti širjenje medvedov iz osrednjega območja v druge dele Slovenije.

Geografska opredelitev: Obsega južno pobočje Trnovskega gozda in Nanosa, Banjiško in Šentviško planoto, del Cerkljanskega in del Idrijskega, Brkine, Vremsko dolino z Vremščico, vzhodni del Bele krajine, Gorjance in severovzhodni del Suhe krajine.

Opis meje: **Zahodno robno območje:** od meje s Hrvaško po železnici mimo Rakitovca, Zazida, Kozine do Divače, od tod po avtocesti proti Sežani do Povirja, nato severno do Štorij, od tod po cesti mimo Jakovice do Podnanosa; od Podnanosa čez dolinski rob pobočja nanoško-trnovske planote do Solkana, naprej po reki Soči do Mosta na Soči, nato po reki Idrijci do Bače pri Modreju, naprej po reki Bači do Grahovega, od tod po cesti Orehek - Cerklje - Sovodenj - Trebija - Žiri, od tod po cesti mimo Rovt do Logatca; **vzhodno robno območje:** od Pijave Gorice do Šmarja – Sap, nato proti vzhodu po trasi avtoceste mimo Novega mesta in Brežic do meje s Hrvaško.

Stanje medvedov: Posamezni osebki, ki v območju živijo začasno in se nato vračajo v osrednje območje oz. nadaljujejo pot proti prehodnemu območju, redki zaidejo drugam.

Velikost območja: 257.000 ha;

A. Odvzem medvedov iz narave

Obseg odvzema in struktura odvzema: V robnem območju se odvzem določi glede na trende številčnosti populacije v osrednjem območju (na osnovi rezultatov sistematičnega monitoringa) in pojavnosti medvedov v območju izjemne prisotnosti. Pretežni del odvzema iz narave zajema osebkke lažje od 100 kg.

Razporeditev odvzema: Odvzem se prostorsko razporedi po ekološko prepoznavnih enotah, tako, da je večji v predelih gostejše naseljenosti ljudi, manjši pa v povezovalnem prostoru med osrednjim in prehodnim območjem.

Način odstrela: Odstrel se praviloma izvaja iz visoke preže.

Medvedko z mladiči, ki je v robnem območju stalno prisotna, se odžene ali odlovi ter preseli na drugo mesto v naravi.

B. Krmljenje medvedov

Mrhovišč za medvede se ne vzpostavlja. Krmišča namenjena živalim drugih prosto živečih vrst se zaradi možnosti, da jih obiskuje tudi medved, namesti tako, da so oddaljeni praviloma ne manj kot 2 km od naselij.

C. Lokalno prebivalstvo ter raba in dejavnosti v smislu sožitja medveda s človekom:

C.1. Lokalno prebivalstvo

Ukrepi:

- Vzpostavi se sodelovanje med lokalnim prebivalstvom in strokovnimi javnimi inštitucijami, ki so od države pooblaščen za spremljanje medveda.
- V primeru ogroženosti se zagotovi začasna prisotnost pooblaščen ekip za spremljanje medveda in takojšnje ukrepanje, če je to potrebno.
- Odpravi se vse možne dejavnike, ki medvede privlačijo k naseljem.
- Zagotovi se možnost stalnega telefonskega obveščanja v primeru ogroženosti zaradi medveda.
- Ljudi se izobražuje o biologiji in ekologiji rjavega medveda, svetuje se jim o priporočenem ravnanju ob srečanjih z medvedom, obvešča se jih o neposredni prisotnosti medveda ipd.,
- Pripravi se program izobraževanja za učence osnovnih in srednjih šol.

C.2. Kmetijstvo

Ukrepi:

- Živino, zlasti drobnico se pase nadzorovano (elektro ograje, pastirji, psi).
- Uredi se neurejena odlagališča organskih odpadkov, vključno z odpadki od domačih klavnih živali.
- Izobražuje se kmete o življenjskih navadah medveda, obvešča se jih o neposredni prisotnosti medveda, o ravnanju v konfliktnih primerih ipd.

C.3. Turizem, rekreacija, nabiralništvo gozdnih sadežev

Ukrepi:

- Obiskovalce se izobražuje o življenjskih navadah medveda in pravilih ravnanja ob srečanjih z medvedom ter se jih ozavešča o pomenu varstva.

C.4. Gradnja infrastrukturnih in drugih objektov ter njihova uporaba

Ukrepi:

- Lokacija za izgradnjo infrastrukturnih in drugih objektov se preverja glede migracijskih poti medvedov proti Alpam.
- Prek obstoječih in načrtovanih avtocest in železnic se zagotovi prehodnost proti Alpam.

3. 3. Ukrepi varstva in sožitja rjavega medveda s človekom v prehodnem območju*

Opredelitev območja: Prehodno območje je območje, prek katerega se medvedi iz osrednjega območja selijo proti zahodu in severu v Alpe.

Namen opredelitve območja in ukrepov v njem je posameznim medvedom omogočiti prehod v predalpski in alpski prostor. Območje ni namenjeno stalni naselitvi medveda.

Geografska opredelitev: Severozahodno prehodno območje obsega zgornjo Soško dolino, del Julijskih Alp (območje Triglavskega narodnega parka), Mežakljo, Jelovico in del Selške doline; severno prehodno območje obsega: del Posavskega hribovja, Menino, del Savinjske doline in del Kamniško-Savinjskih Alp.

Opis meje: **Zahodna meja severozahodnega prehodnega območja:** od Kanala severozahodno do meje z Italijo, nato po državni meji; **vzhodna meja severozahodnega prehodnega območja:** od Trebije mimo Hotavelj, od tod po cesti do Črnega kala na Blegošu, nato po vojaški cesti do odcepa za Martinj vrh, naprej po cesti skozi Prednjo Smolevo do Železnikov; od tod po cesti Rudno – Dražgoše – Jamnik; od Jamnika po robu Jelovice nad Kropo in nato naprej po robu do Babjega zoba in do vasi Obrne, od tod severno nad Bohinjsko Belo do Krnice, naprej po cesti Bled – Jesenice do vasi Kočna, od tam po robu Mežaklje do Mojstrane, nato proti severu do državne meje z Avstrijo; **zahodna meja severnega prehodnega območja:** od Šmarja – Sap severno mimo Podmoljnika do Podgrada, nato prek Save mimo Dolskega proti Moravčam in Krašnji, od tod severozahodno proti Srednji vasi do Županjih njiv, od tod na Kalški greben in naprej prek Kamniško – Savinjskih Alp do meje severno od Skute; **vzhodna meja severnega prehodnega območja:** od avtoceste Ljubljana – Novo mesto severno prek Velike Loke, mimo Gabrovke do Polšnika in dalje do Kisovca, naprej mimo Trojan do Šmartnega ob Dreti, nato prek Šentjanža mimo Radegunde, Belih vod in Ludranskega vrha, zahodno od Črne do Podpece in nato severno do državne meje.

Stanje populacije medvedov: Posamezni medvedi v to območje redno prihajajo in se v njem daljši ali krajši čas zadržujejo.

Velikost območja: 312.000 ha; velikost severozahodnega prehodnega območja je 179 .000 ha, velikost severnega prehodnega območja je 133.000 ha.

*** Prehodno območje se ne upošteva in se v njem izvajajo enaki ukrepi kot v območju izjemne prisotnosti medveda, če slovenska strategija upravljanja z rjavim medvedom ni usklajena s strategijama sosednjih držav – Italije in Avstrije. V primeru delne usklajenosti strategij se v prehodnem območju ukrepi delno izvajajo ali se izvajajo le v enem od prehodnih območij. O tem se letno opredelijo ministrstva pristojna za varstvo narave, lov in kmetijstvo.**

A. Odvzem medvedov iz narave

Odvzem medvedov iz narave se izvaja **le kot izjemni odstrel** in sicer v primeru, ko medved neposredno ogrozi človeka - ko ga napade ali, ko se dalj časa zadržuje v neposredni bližini človekovih bivališč in v primeru, ko isti medved zapored napada domače živali.

Način odstrela: Odstrel se izvaja na vse zakonsko dovoljene načine, razen s pogonom. Medvedko z mladiči se odžene ali odlovi ter preseli na drugo mesto v naravi.

B. Krmljenje medvedov

Mrhovišč za medvede se ne vzpostavlja.

C. Lokalno prebivalstvo ter raba in dejavnosti v smislu sožitja medveda s človekom:

C.1. Lokalno prebivalstvo

Ukrepi:

- *Vzpostavi se sodelovanje med lokalnim prebivalstvom in strokovnimi javnimi inštitucijami, ki so od države pooblašene za spremljanje medveda.*
- *V primeru ogroženosti se zagotovi začasna prisotnost pooblašene ekipe za spremljanje medveda in takojšnje ukrepanje, če je to potrebno.*

- *Odpravi se vse možne dejavnike, ki medvede privlačijo k naseljem.*
- *Zagotovi se možnost stalnega telefonskega obveščanja v primeru ogroženosti zaradi medveda.*
- *Ljudi se izobražuje o biologiji in ekologiji rjavega medveda, svetuje se jim o priporočenem ravnanju ob srečanjih z medvedom, obvešča se jih o neposredni prisotnosti medveda ipd.,*
- *Pripravi se program izobraževanja za učence osnovnih in srednjih šol.*

C.2. Kmetijstvo

Ukrepi:

- *Živino, zlasti drobnico se pase nadzorovano (elektro ograje, pastirji, psi)*
- *Uredi se neurejena odlagališča organskih odpadkov, vključno z odpadki od domačih klavnih živali.*
- *Izobražuje se kmete o življenjskih navadah medveda, obvešča se jih o neposredni prisotnosti medveda, o ravnanju v konfliktnih primerih ipd.*

C.3. Turizem, rekreacija, nabiralništvo gozdnih sadežev

Ukrepi:

- *Obiskovalce se izobražuje o življenjskih navadah medveda in pravilih ravnanja ob srečanjih z medvedom ter se jih ozavešča o pomenu varstva.*

C.4. Gradnja infrastrukturnih in drugih objektov ter njihova uporaba

Ukrepi:

- *Lokacija za izgradnjo infrastrukturnih in drugih objektov se preverja glede migracijskih poti medvedov proti Alpam.*
- *Prek obstoječih in načrtovanih avtocest in železnic se zagotovi prehodnost proti Alpam.*

3. 4. Ukrepi varstva in sožitja rjavega medveda s človekom v območju izjemne prisotnosti medveda

Opredelitev območja: Območje izjemne prisotnosti medveda je ostalo ozemlje, predvsem osrednje-severne in vzhodne Slovenije, kamor medved le redko kdaj zaide.

Namen opredelitve območja in ukrepov v njem je dopustiti začasno prisotnost medveda.

Geografska opredelitev: Obsega pretežni del Ljubljanske kotline, vzhodni in severovzhodni del Gorenjske, severovzhodna Slovenija (vzhodno od Trojan).

Stanje medvedov: Izjemoma se v območju pojavljajo posamezni osebki.

Velikost območja: 1.109.000 ha

A. Odvzem medvedov iz narave

Medveda se odvzame iz narave tako, da se ga odstrela ali odlovi z namenom preselitve in sicer takoj, če povzroči konflikt s človekom oz. če se v tem območju zadržuje dlje časa (sledenje v enem tednu). O načinu in času odvzema odloči od države pooblaščen javna strokovna institucija ali intervencijska ekipa.

C. Lokalno prebivalstvo ter raba in dejavnosti v smislu sožitja medveda s človekom:

C.1. Lokalno prebivalstvo

Ukrepi:

- *Lokalne prebivalce se informira o biologiji in ekologiji rjavega medveda, o možnem srečanju z medvedom in načinu ravnanja pri tem.*
- *Ob pojavu medveda se zagotovi njegovo spremljanje.*

Ukrepev glede rabe in dejavnosti se ne predvideva.

VI. Mehanizmi za izvajanje ukrepov varstva in sožitja rjavega medveda s človekom

1. Sistem izplačevanja odškodnin

Škoda, ki jo povzroči medved na premoženju in je dokazljiva, se oškodovancu v čim krajšem možnem času povrne. Za namen odškodnine se sredstva zagotovijo v državnem proračunu.

Višina odškodnine se določa v skladu z določili Zakona o varstvu, gojitvi in lovu divjadi ter o upravljanju lovišč. Odškodnina za povzročeno škodo mora nadomestiti dejansko povzročeno škodo. Osnovno pravilo je, da oškodovanec ni dolžan trpeti nobene škode, če seveda sam s svojim dejanjem ali opustitvami ni k taki škodi sam prispeval. Iz naslova povrnitve škode ne more zahtevati več, kot znaša dejanska škoda. V postopku ne sme priti do tako imenovane neupravičene obogatitve niti do tega, da bi sam trpel škodo.

Ukrepi:

- *Izpopolni se sistem izplačevanja odškodnin, tako da bo izplačevanje hitro, da se določi enotna metoda za določanje višine odškodnine in da se zagotovi preverjanje glede upravičenosti zahtev do odškodnin.*

2. Subvencije kmetijske dejavnosti

Zaradi izvajanja ukrepov varstva in sožitja medveda s človekom se v osrednjem, robnem in prehodnem območju zagotovi subvencioniranje kmetijske dejavnosti.

Subvencije se zagotavljajo iz državnega proračuna, zlasti iz sredstev **Slovenskega kmetijske – okoljskega programa** ter sredstev namenjenih preventivnim zaščitnim ukrepom. Del kmetijske okoljskega programa so tudi ukrepi pomoči v zavarovanih območjih. Da bi ohranili obdelanost in poseljenost krajine s posebnim statusom, kmetijsko okoljski program predvideva na osrednjem območju pojavljanja velikih zveri ukrep prestrukturiranja reje domačih živali. Kmetijsko okoljski programi naj na osrednjem območju podpirajo predvsem vzdrževanje travinja tudi s košnjo.

Višina subvencij se oblikuje glede na zahtevnost ukrepov varstva in sožitja medveda s človekom.

V osrednjem in robnem območju se:

- financira nakup in postavitev preventivnih zaščitnih sredstev (fiksne in premične elektro ograje) na novih pašnikih ter dodatno zaščito na obstoječih pašnikih,
- zaradi povečanega obsega dela, ki ga povzroči izvajanje ukrepov varstva in sožitja medveda s človekom, se izplača premijo na pašno žival, ne glede na število pašnih živali na kmetiji oz. kmetijskem obratu.
- sofinancira se delo stalnega pastirja za črede večje od 15 glav goveje živine, oz. večje od 120 glav drobnice.
- regresira se delo pastirskih psov.

Plačila se izvajajo na že uveljavljen način izplačila premij za živali in površine ter izplačila sredstev za ureditev pašnikov.

Ukrep:

- *Vzpostavi se sistem subvencioniranja kmetijske dejavnosti, ki je z izvajanjem ukrepov prilagojena sobivanju z rjavim medvedom.*

3. Mednarodna sredstva

Zaradi mednarodnega pomena varstva rjavega medveda v Sloveniji, si državne institucije in nevladne organizacije prizadevajo pridobiti sredstva za izvajanje ukrepov varstva pri tujih in mednarodnih institucijah, skladih in projektih.

4. Zavarovana območja narave

Naravni parki, s katerimi se zavarujejo večji deli narave, so eden od pomembnejših ukrepov varstva biotske raznovrstnosti, med drugim tudi živalskih vrst in v tem primeru rjavega medveda. Ker naravni parki niso izključno namenjeni rastlinam in živalim ter naravnim procesom, pač pa tudi ljudem, ki živijo v tem prostoru, se v parkih dopuščajo posegi in dejavnosti, vendar so usmerjeni v smislu trajnostnega razvoja. Med drugim to omogoča notranja conacija parkov z opredelitvijo predelov z različnimi varstvenimi režimi.

V tem času je v postopku ustanavljanja več naravnih parkov, ki so opredeljeni tudi v dolgoročnem prostorskem planu R Slovenije. Med drugimi so v ustanavljanju trije regijski parki, ki pokrijejo dobršen del jedra življenjskega prostora velikih zveri: **regijski park Kolpa - Kočevje, Snežnik in Nanos - Trnovski gozd**. Regijski park Kolpa - Kočevje se navezuje na že ustanovljeni **naravni park Risnjak** na sosednjem Hrvaškem, kar je za varstvo rjavega medveda pomembno.

Od ustanovljenih naravnih parkov ima večjo vlogo, predvsem kot začasno prehodno bivališče rjavega medveda, **Triglavski narodni park**. Čeprav tečejo glavne selitvene poti zahodneje od meje Triglavskega narodnega parka, po Tolminskem in Kobariškem, je zavarovano območje pomembno za prehajanje medvedov v Karavanke in naprej v Avstrijo.

5. Obveščanje in ozaveščanje javnosti o rjavem medvedu in pomenu njegovega varstva

Obveščanje ljudi o biologiji in ekologiji rjavega medveda ter o pomenu njegovega varstva je izjemno pomembno za oblikovanje odnosa človek – rjavi medved. Razmerje, v katerem človek priznava pravico do življenja drugemu bitju, je predpogoj za ohranitev živalskih vrst, tudi, če zaradi tega mora delno prilagoditi način svojega življenja. Pri oblikovanju takšnega odnosa so poudarjeno pomembni **vzgoja otrok, izobraževanje ter sredstva javnega obveščanja**. Neobjektivno, čustveno obarvano in z izrazi za negativna človekova dejanja opremljeno poročanje o medvedu povečuje nenaklonjenost ljudi do medveda in hkrati izkrivlja biološka dejstva o vrsti oz. o naravi.

Ukrep:

- *Izdela se celovit načrt informiranja in ozaveščanja javnosti o rjavem medvedu in pomenu njegovega varstva, v katerem se opredeli ciljne publike, nosilce in načine obveščanja in ozaveščanja, vsebino informacij ter čas in kraj podajanja informacij.*

VII. Vključevanje Slovenije v mednarodna prizadevanja za ohranitev rjavega medveda

Ozemlje Slovenije je premajhno za dolgoročno ohranjanje minimalnih viabilnih populacij rjavega medveda, kar je pogoj za dolgoročno ohranitev vrste. Minimalne viabilne populacije so takšne in tako velike, da se v njih lahko izravnavajo izgube zaradi odklona od enakomerne spolne strukture, nepredvidljivih dogodkov v okolju ter da je ohranjena zadostna genska raznolikost. Populacija rjavega medveda živi na območju, ki sega prek slovenske državne meje v Gorski Kotar na sosednjem Hrvaškem. Zato morajo varstvena prizadevanja potekati skupno na osnovi enotno dogovorjene strategije varstva in upravljanja.

Populacija rjavega medveda v Sloveniji ima tudi posebno pomembno vlogo za njihovo širjenje v alpski prostor in naprej v Evropo, če bo tako odločeno. Zato se moramo vključiti tudi v mednarodna oz. evropska prizadevanja za ohranitev rjavega medveda.

Ukrepi:

- *Sprejme se enotna meddržavna strategija za ohranitev rjavega medveda na območju Slovenije in sosednje Hrvaške in se zagotovi obojestransko izvajanje.*
- *Slovenija še naprej sodeluje pri mednarodnih prizadevanjih za ohranitev rjavega medveda.*